

Bomen nieuws

Winter
2006

Bereik duizenden
liefhebbers en
vakmensen.

Adverteer in
Bomennieuws!

zie www.bomenstichting.nl
of bel 030-2303510

**Mr B.M. Visser
& Partners**

Juridische Raadgevers
Natuur, Bos en Landschap

Ravenhorsterweg 61, 7103 AR Winterswijk
telefoon: 0543 - 51 85 17 / fax: 53 46 93
e-mail: bmvisser@freeler.nl

→ Overheid → Bedrijven → Instellingen → Particulieren

Met
aandacht
seizoenen
vooruit

www.vanhelvoirtgroenprojecten.nl

- aanleg
- onderhoud
- boomverzorging
- grondwerken
- bestratingen
- daktuinen
- verplanten
- snoeien
- rooien
- standplaatsverbetering
- onderzoeken
- grondverbetering
- bomenstand
- BIM

VAN HELVOIRT
GROENPROJECTEN BV

Oostervliet 8A - 5055 RD Berkel-Enschot - Telefoon (013) 540 82 00 - Fax (013) 540 82 01 - www.vanhelvoirtgroenprojecten.nl

Vakcursussen Bomen

Cursuslocatie: Arnhem

Vakcursussen:

- **VTA-1: visuele boomcontrole en registratie**
- boomveiligheidsinspectie in het kader van zorgplichten
- **VTA-2: VTA-methodiek en stabiliteitsonderzoek**
- vervolgcursus VTA-1
- **VTA-Examentrainingsdag**
- Europees certificaat "Boomveiligheidscontroleur"
- **Boomtaxatie: theorie en praktijk**
- nieuwe taxatiemethode richtlijnen NVTB 2007
- **Boombeheer A tot Z (zes cursusdagen)**
- 12 modules (niveau: Tree Worker / Tree Technician)
- **Boombeleid: opzet + evaluatie**
- randvoorwaarden, verordening, integraal beheer, beleid

Datum:

17 januari 2007
14 februari 2007
8 maart 2007
20 + 21 maart 2007
febr. t/m april 2007
30 + 31 mei 2007

→ Informatie en inschrijving:

*Alle cursussen vanaf 4 deelnemers
ook "aan huis"!*

N.O.C.B.
Boomtechnisch Adviesburo
register-taxateur van bomen

Postbus 168, 6930 AD Westervoort
Tel. 026 - 31 17 550 - Fax 026 - 31 20 538
Zie ook onze cursusagenda: www.nocb.nl

In dit nummer...

Meningen

De herfst was krap een week oud toen ik met enkele doorgewinterde bomenmannen getuige was van de snoei van een dikke beuk. De boom stond in een grasveld en was een beetje scheef naar het licht gegroeid. Hij had geen keus, want het belendend bos zorgde voor stevige concurrentie. Enkele boomverzorgers zaten in een mum van tijd hoog in de kroon en begonnen met hun werk. Hun opdracht was voor hen wel duidelijk. Van boven naar beneden werden dode takken uit de kroon gezaagd, die onder luid gekraak op de grond stortten.

Het publiek echter had ook opvattingen over wat er nu wel of niet moest gebeuren. Ze bleken daar onderling heel verschillend over te denken, hoe doorgewinterd ze ook waren. Wel was iedereen het er over eens dat deze mooie beuk alle goede zorgen moest krijgen. In de bomenwereld staat niets vast, lijkt het wel. Ook in dit nummer krijgt u een mening voorgeschoteld, en wel over de toestand van een heel boomgeslacht: de paardenkastanje. Fons van Kuik, werkzaam bij PPO in Wageningen, heeft opgeschreven wat er vanuit het onderzoek bekend is over de dodelijke bloedingsziekte en wat de bestrijding behelst. Dit is zeker niet het laatste woord is over deze ziekte. Terwijl de ene groep toewerkt naar een tussenconclusie, ontspint zich elders in het land al weer een discussie met andere inzichten.

Door al die commotie rond de paardenkastanje is het rumoer over de iepenziekte verstomd. Het lijkt er op dat men de hoop heeft opgegeven dat de ziektegevoelige soorten en variëteiten nog te redden zijn.

Gemeenten stoppen in toenemende mate met het jaarlijkse injecteren van de meest markante bomen. Tot mijn ontsteltenis hoorde ik dat de gemeente Texel daartoe ook behoort. Ik vrees dat daarmee weldra een van mijn favorieten, het schitterende iepenlaantje naar De Cocksdorp, tot de historie zal behoren.

Gelukkig geeft niet iedereen de moed op. Florentine van Eeghen ging op bezoek bij Hans Heijbroek, de nestor van de iepenveredelaars in ons land. Vele decennia's is hij op zoek geweest naar het vinden van iepen die minder of volledig ongevoelig voor de iepenziekte zijn. Mede dankzij Hans kunnen er inmiddels iepen worden geplant waar de ziekte geen vat op heeft.

Frank Moens

Is er toekomst voor de paardenkastanje?

Stapje voor stapje lijkt het ontstaan en de gevolgen van de bloedingsziekte in de paardenkastanje te worden ontrafeld. Fons van Kuik belicht de stand van zaken van het wetenschappelijk onderzoek in Wageningen.

4

De iepenman van Nederland

Hans Heijbroek spant zich al vijftig jaar in voor het behoud van de iep in het Nederlandse landschap. Al die jaren heeft de dodelijk boomziekte zijn werk op de hielen gezeten. Desondanks is hij er in geslaagd soorten te kweken die resistent zijn tegen de ziekte. Florentine van Eeghen sprak met hem.

8

Onrustbarend hoog uitvalcijfer monumentale bomen

Je zal als boom maar geworteld zijn in Nederland en opgeklimmen tot de categorie van de Monumentalen. Dat wil nog lang niet zeggen dat je je leven zeker bent. Edwin Koot verwoordt de visie van de Bomenstichting op een betere bescherming.

10

En verder in dit nummer:

Boeken en zo	13	De Stelling	21
Mammoetboom	14	Helène van der Poel	23
Dendrofielen in Groningen	16	Puzzel	23
Column: Bolland	17	Colofon	23
Kort nieuws	20	Rijp & Groen	24

Op de omslag: Twijgen en vruchten van de mammoetboom, *Sequoiaadendron giganteum*.

foto: Roelof Jan Koops, Bomenstichting

Is er toekomst

Fons van Kuik

Vier van elke tien paardenkastanjabomen in Nederland lijden aan de ernstige bloedingsziekte. Dat blijkt uit een landelijke inventarisatie. Uit het onderzoek naar de oorzaak van de ziekte onder de paardenkastanjes is gebleken dat een nog onbekende bacteriesoort die tot de *Pseudomonas syringae* groep behoort, een hoofdrol speelt bij de waargenomen symptomen. De werkgroep Aesculaap is hard bezig om de bacterie een halt toe te roepen door het uitzetten van verschillende onderzoeks-sporen. De stand van zaken anno oktober 2006 wordt hier gepresenteerd.

De paardenkastanje (ook wel de wilde kastanje genoemd) is een algemeen voorkomende boomsoort in straten, parken en tuinen. De boom heeft vooral een esthetische, visuele waarde. Het geslacht paardenkastanje (*Aesculus*) omvat meerdere soorten en cultivars. De meest voorkomende is de gewone of witte paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*) en zijn cultivar 'Baumannii' naast de rode paardenkastanje (*Aesculus x carnea*, *Aesculus x carnea* 'Briottii'). De overige soorten van het geslacht zijn beduidend zeldzamer. De tamme kastanje (*Castanea*) is een totaal andere boomsoort.

De paardenkastanje wordt sinds ca. 1998 veelvuldig belaagd door de rupsen van de paardenkastanjemineermot die het blad van binnenuit opeten. Daardoor verdorren de bladeren en lijkt het soms of eind juli de herfst al is ingetreden. Tot nog toe is gebleken dat de schade vooral van esthetische aard is.

Sinds 2002 komen uit verschillende hoeken van het land steeds meer meldingen van paardenkastanjabomen die weggwijnen. Ze zijn aangetast door de 'bloedingsziekte', zo genoemd omdat aangetaste bomen plekjes hebben op de stam, waaruit bruin vocht lekt. In een later stadium treden vaak bastscheuren op.

Snelle verspreiding

In 2004 werd de ernst van de situatie pas goed duidelijk toen vele duizenden paardenkastanjabomen in het gehele land bleken aangetast door deze bloedingsziekte. Aanvankelijk bestond er nog verwarring over deze ziekte en werden de verschijnselen toegeschreven aan de kastanjemineermot. Al snel werd duidelijk dat deze ziekte veel ernstiger is. In tegenstelling tot het motje bleek deze nieuwe ziekte in staat om kastanjabomen in korte tijd te laten afsterven. Uniek aan de bloedingsziekte in de paardenkastanje is dat de ziekte binnen een relatief kort tijdsbestek op deze grote schaal voorkomt. De schade grijpt snel om zich heen en aangetaste bomen sterven soms af. Aangezien de betrokken bomen vaak in een stedelijke omgeving staan, zou hun vervanging (kappen, afvoeren en heraanplanten) een dure onderneming kunnen worden. Onder de media en het publiek is veel belangstelling en ook grote zorg over het voortbestaan van de paardenkastanje.

voor de paardenkastanje?

Niet alleen in Nederland, maar ook in andere landen o.a. Groot-Brittannië, België, Frankrijk, Duitsland is de ziekte een probleem. Feitelijk mogen we aannemen dat de eerste meldingen van de bloedingsziekte in paardenkastanjabomen afkomstig zijn van onze zuiderburen. In 2001 werden in Noord-Frankrijk en in de regio rond Brussel paardenkastanjabomen aangetroffen die volgens de beschrijvingen leden aan dezelfde bloedingsverschijnselen. Er werd toen geen oorzaak gevonden.

Hoe ernstig is de ziekte op dit moment?

Net als vorig jaar is er ook dit jaar een beroep gedaan op alle gemeenten om een inventarisatie uit te voeren om een beeld te krijgen van de verspreiding van de ziekte en de mate van aantasting van de bomen.

Uit de inventarisatie van 2006 blijkt dat het percentage zieke paardenkastanjabomen is gestegen naar 40% t.o.v. 31% in 2005. Deze percentages zijn landelijke gemiddelden, dus van elke 10 kastanjabomen zijn er 4 zichtbaar ziek. Hierbij is een lichte verschuiving in aantastingscategorie van 'licht' naar 'zwaar'. Net zoals in 2005 lijken *Aesculus pavia* en *Aesculus flava* minder aangetast in vergelijking tot de *Aesculus hippocastanum* en haar cultivars en *Aesculus x carnea* en haar cultivars.

De resultaten van de inventarisatie zijn te vinden op de website www.kastanjeziekte.wur.nl.

Zoektocht naar de veroorzaker

Gezien de bloedingsverschijnselen werd eerst gedacht aan de gevreesde pseudoschimmel *Phytophthora*. Na uitvoerige testen konden vermoedens in de richting van *Phytophthora* als oorzaak van deze ziekte echter niet worden bevestigd. De speurtocht leidde uiteindelijk naar een bacteriesoort behorende tot de groep *Pseudomonas syringae*. Infectieproeven uitgevoerd met de gevonden bacterie op zowel zaailingen als op oudere bomen lieten de bekende bloedingsverschijnselen zien.

Bestudering ziekteproces

Tegelijkertijd met de zoektocht naar de veroorzaker werd een start gemaakt met de bestudering van het ziekteproces in de paardenkastanjaboom. Daartoe zijn hout- en bastmonsters van zieke en gezonde paardenkastanjabomen microscopisch onderzocht. In de monsters van zieke bomen zijn de houtvaten vaak gevuld met korrelig materiaal. Bovendien is vlakbij het cambium sprake van cel- en weefselafbraak. Uit microscopisch onderzoek van bloedingsplekken blijkt dat de paardenkastanje een afweerreactie heeft op het afsterven van het bastweefsel door vorming van nieuwe kurk-

laagjes (foto 3, blz. 7). Zo ontstaat er een barrière tussen aangetast en niet aangetast weefsel. Het lijkt erop dat de boom op deze wijze probeert uitbreiding van de ziekte te belemmeren. Helaas is de bacterie in staat om steeds weer door die barrière heen te breken. Toch wordt getracht om het verdedigingsmechanisme van de bomen te helpen door middelen op de stam aan te brengen die het ziekteproces kunnen afremmen of stoppen (foto 4, blz. 7).

Samenspel van stressfactoren

Waarschijnlijk zijn er andere (stress)factoren in het spel, waardoor

Hoe herken ik de bloedingsziekte

Door de bloedingsziekte aangetaste paardenkastanjes vertonen – meestal gecombineerd – de volgende kenmerken:

- Zwarte vlekken op de stam of op de gesteltakken: de vlekken beginnen als een vochtig wondje, ze lekken vloeistof naarmate ze groter worden. De kleur van de vloeistof verandert van aanvankelijk helder, naar donkerrood en uiteindelijk naar bruinzwart. De vlekken gaan er als donkere korstige wratten uitzien.
- Het ziekteproces speelt zich voor een groot deel af onder de bast, dus onzichtbaar voor het blote oog. De ernst van de situatie is vanaf de buitenkant niet goed in te schatten. Zie foto 1 en 2 (rechts).
- Bastscheuren: de bast laat los en scheurt. Het zijn meestal relatief korte scheuren (5-20 cm) die min of meer in de lengterichting van de stam of gesteltak liggen. Er komen soms meerdere scheuren dicht tegen elkaar voor.
- Een vroegtijdige vergeling van de boomkroon of van een kroondeel
- Taksterfte of volledig afsterven van de boom.

foto 1. Vocht druipt uit een schorswond

foto 2. Een groot oppervlak blijkt aangetast.

Aanbevelingen voor eigenaars en beheerders

samengesteld door Aesculaap

In het algemeen geldt de regel:

Zieke en gezonde paardenkastanjes zoveel mogelijk met rust laten!

Beheer van aangetaste bomen:

- Verricht geen werkzaamheden aan aangetaste kastanjes; dit kan eventuele verspreiding voorkomen! Voorkom daarom ook maaischade.
- Als bomen toch gesnoeid moeten worden, ontsmet dan het gereedschap na elke boom. Dit kan met 9 delen spiritus en 1 deel groene zeep (of met alcohol of ontsmettende reinigingsmiddelen zoals bijvoorbeeld Halamid).

Omgaan met aangetast materiaal:

- Aangetaste bomen kunt u het beste laten staan. Zieke bomen hoeven niet direct te worden gerooid.
- Dode of ernstig zieke kastanjabomen die een gevaar opleveren voor de omgeving, moeten worden verwijderd. Dit kan door het materiaal te verbranden of te composteren. Particulieren dienen hiervoor hun gemeente te raadplegen.
- Vervoer alle materiaal van aangetaste kastanjes (incl. takhout en snippers) uitsluitend afgedekt.
- Geadviseerd wordt aangetast materiaal van kastanjes gezamenlijk in te zamelen en te verwerken.

Aanplanten en verplanten:

- Nieuwe aanplant kan heel snel ziek worden. Daarom is het raadzaam om voorlopig terughoudend te zijn bij het aanplanten van paardenkastanjes.
- Verplanten van paardenkastanjes - ziek of gezond - wordt ontraden.

Gebruik van het hout:

- Het hout van de paardenkastanje is niet goed geschikt als openhaardhout. Het gebruik als openhaardhout kan leiden tot verspreiding van aantastingen en wordt daarom ontraden.

Zie voor de meest actuele informatie de website van de werkgroep Aesculaap: <http://www.kastanjeziekte.wur.nl>

de bacterie de kans krijgt toe te slaan. Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat een virus (Flexiviridae-virus) algemeen in paardenkastanjabomen in Nederland voorkomt. Dit virus staat bekend als een schadelijk virus.

Mogelijk is dit virus een van de stressfactoren die een rol speelt in het ziektecomplex. Verder vindt onderzoek plaats naar de relatie tussen de conditie van de boom en de mate waarin hij door de bloedingsziekte is aangetast. Hiermee kan de waarde en noodzaak van maatregelen die de conditie van de bomen verbeteren (bijvoorbeeld door groeiplaatsverbetering) worden bepaald. Metingen zijn gedaan en worden op dit moment geanalyseerd.

Extra voeding

Helaas is er aan de ziekte zelf tot nu toe niets te doen. Ook kan nog geen direct verband worden gelegd tussen de conditie van de bomen en de aantasting. Toch willen sommige gemeenten iets doen en ervoor zorgen dat de bomen in een zo goed mogelijke conditie blijven. Dat gebeurt soms door groeiplaatsverbeterende maatregelen, zoals beluchting al of niet met toevoeging van meststoffen, compost en andere stimulerende middelen. Gehoopt wordt dat daardoor het ziekteverloop voor veel bomen zolang gerekt wordt, dat een middel tegen de bloedingsziekte gevonden wordt voordat ze afsterven. Geadviseerd wordt om voorafgaand aan het geven van extra voeding een grondmonster te analyseren op tekorten van bepaalde voedingstoffen. Er moet nog blijken of extra voeding resultaat oplevert. Tenslotte moet gewaarschuwd worden dat een ziekte soms in hevigheid kan toenemen na het overmatig toedienen van enkelvoudige voedingstoffen.

Lege straten

Wanneer een kastanjeboom gekapt moet worden, geldt het advies om voorlopig geen nieuwe boom te planten. Eerst moet de oorzaak en de manier van besmetting van de bomen bekend zijn. Het kan dus voorkomen dat zieke kastanjabomen in een straat compleet worden verwijderd. De standplaats van de bomen wordt dan dichtgestraat, totdat een besluit over het herplanten van bomen is genomen.

Werkgroep Aesculaap

De bloedingsziekte in paardenkastanje (*Aesculus*-soorten) is een nationaal én internationaal probleem in het stedelijk groen, de parken en de boomteeltsector. De werkgroep Aesculaap is speciaal opgericht om de oorzaak van de problemen in kastanjes te achterhalen. Aesculaap is een samenwerkingsverband van onderzoekers, gemeenten en boomverzorgers. In de werkgroep Aesculaap, onder coördinatie van het Praktijkonderzoek Plant en Omgeving (PPO) van Wageningen UR, werkt een aantal partijen samen: de Plantenziektenkundige Dienst van het Ministerie van LNV, Alterra van Wageningen UR, Groenadvies Amsterdam en de gemeenten Den Haag, Utrecht, Haarlemmermeer en Houten. Verder werken in het onderzoek de Leerstoelgroep Plantencelbiologie en Plantenfysiologie en Plant Research International van Wageningen UR mee. Het onderzoek naar de oorzaak en het beheersen van de bloedingsziekte door de werkgroep Aesculaap wordt gefinancierd door het ministerie van LNV.

Wat gaat er komend jaar in het onderzoek gebeuren

Het onderzoek richt zich op onderstaande vier onderwerpen. Voorwaarde is dat de financiering doorgang vindt.

Inventarisatie

De inventarisatie van de bloedingsziekte in paardenkastanjabomen wordt voortgezet en verfijnd. Deze inventarisatie zal worden uitgevoerd door een groep boomspecialisten, die steekproefsgewijs het land doorreizen om bomenbestanden te beoordelen op de mate van aantasting volgens vaste protocollen. Hiermee kan een betrouwbaar beeld worden gegeven hoe snel de ziekte zich uitbreidt en tevens wordt aandacht gegeven aan bloedingen in andere boomsoorten.

Beheers- en bestrijdingsadvies

Nu bekend is dat de bacterie

Pseudomonas syringae de veroorzaker is, wordt door onderzoek en via literatuurstudie gezocht naar effectieve praktijkadviezen met antwoorden op belangrijke vragen als: hoe is de kastanjeziekte te voorkomen, en hoe is ze te beheersen en/of te bestrijden. Belangrijk voor de ziektebeheersing zijn hygiënische maatregelen. Hiervoor moet duidelijk worden hoe de bacterie overleeft in de bodem (vanuit regenwater dat langs de boom stroomt), in dood houtmateriaal, bladeren en de overleving van de bacterie op gereedschappen die worden gebruikt voor snoeiwerkzaamheden en het vellen van bomen.

Toetsing van bestrijdingsmiddelen

Een directe bestrijding van bacteriën is erg moeilijk. Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek van 2006 zullen de meest kansrijke middelen

voor bestrijding in de praktijk worden getest. Ook andere bestrijdingsmiddelen die vanuit de praktijk worden aangeboden kunnen worden meegenomen in het toetssysteem. In de media worden nu al middelen aangeprezen als dé oplossing tegen de bloedingsziekte. Helaas worden deze uitspraken niet onderbouwd door onderzoek. Komend jaar wordt een mogelijkheid geboden om die middelen in een onafhankelijk toetssysteem te testen. Dit is belangrijk om het kaf van het koren te scheiden.

Resistentie

Uit het inventariserend onderzoek is gebleken dat vooral de witte en rode paardenkastanje zijn aangetast. Bij de rode en gele pavia (*Aesculus pavia* en *A. flava*) is het aantal aangetaste bomen verhoudingsgewijs laag. Dit beeld zal in infectieproeven met zaailingen nader onderzocht worden. Het is goed om te kijken of er vergelijkbare of andere verdedigingsmechanismen voorkomen binnen diverse *Aesculus*-soorten. Door genetische selectie van weinig of niet vatbare soorten kan voor de lange termijn wellicht een resistentere cultivar worden gevonden.

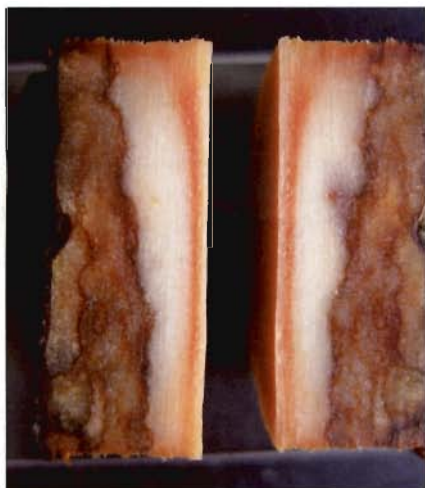

foto 3.

foto 4.

Fons van Kuik is werkzaam bij Praktijkonderzoek Plant en Omgeving (PPO) van Wageningen UR. Foto's zijn van de auteur, tenzij anders vermeld.

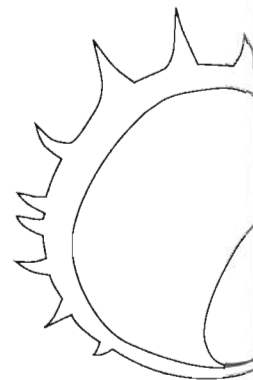

foto 3.:
Aangetast hout

foto 4.:
Aanbrengen van middelen die de aantasting remmen of stoppen
foto links:
Gestorven jonge kastanje temidden van ogenschijnlijk nog gezonde soortgenoten

foto: San van der Molen

Hans Heybroek (1927) is nu vijftig jaar met iepen bezig. In zijn professionele leven is een ononderbroken lijn te ontdekken van interesse en onderzoek naar de iep, ook tijdens zijn uitstapjes naar de VS en naar de Himalaya's waar hij een nieuwe soort ontdekte. Nog steeds behoort hij tot de iepenexperts van de wereld. Hans bekleedde een bestuursfunctie bij Natuurmonumenten en (kort) bij de Bomenstichting, waar hij deelnam aan het Iepenberaad. Onlangs bezocht hij de VS om in Longwood Gardens, Virginia een lezing te geven. In zijn woonplaats Wassenaar sprak Florentine van Eeghen met Hans Heybroek over zijn leven en vooral over de iep.

Romeins schrijver over de landbouw (eerste eeuw voor Christus) geeft daar de technische beschrijving van. De beste manier van wijn telen was de wijnstok in de boom te laten groeien. "De iep was verreweg favoriet, vooral de variëteit die ze 'atinia' noemden. Deze iep maakt een heleboel loof dat twee keer per jaar gesnoeid moest worden om de druif licht te geven. Het blad ging naar het vee." Waar de boeren geen vee hielden gebruikten ze de Spaanse aak die minder loof heeft en meer doorzichtig groeit. Ten noorden van de Alpen was gedroogd loof van iepen en essen onmisbaar wintervoer. "Vergeet niet, hooi is een recente uitvinding. Je hebt er weideland voor nodig en vooral, je hebt er een zeis voor nodig om het te maaien. Al met al, de culturele historie van het hooi zou nog een aardig onderzoek zijn."

Onderzoek naar resistentie

We gaan terug naar zijn carrière. Hans Heybroek kreeg in 1945 zijn eindexamen cadeau van de staat: "We hadden te weinig schoolervaring, maar voldoende levenservaring". Daarna heeft hij acht jaar lang genoten van een studie in Wageningen. Hij ging werken in het phytopathologisch laboratorium 'Willie Commelin Scholten' in Baarn aan een onderzoek naar nectria, het meniezwammetje waar de iep veel last van heeft. Daar werd al sinds 1920 iepenonderzoek gedaan. Later is dit deels verhuisd naar de Dorschkamp, en nog later is alles in het huidige Alterra opgegaan. Hans heeft het onderzoek voortgezet van Christine Buisman (1900-1936), een briljante vrouw die de iepenveredeling heeft opgestart. "Dat kwam op gang wegens de iepenziekte die in 1919 losbarstte." De iepenziekte was een ramp. Alleen al in Engeland zijn er meer dan tien miljoen iepen doodgegaan. Ze behoor-

De iepenman van Nederland

interview met Hans Heybroek

Florentine van Eeghen

Meteen achter de ingang van het grote huis 'De Burcht' staat Hans Heybroek mij op te wachten. Hij is bang dat ik verdwaal in de vele gangen van het gebouw en loopt voor mij uit naar de rustige 'vriendenkamer' waar wij het gesprek zullen voeren. Hans is groot en breed van postuur en geeft in zijn manier van doen niet de indruk van een bijna tachtigjarige. Al bij mijn eerste vraag naar zijn interesse in de iep, is te merken hoezeer hij dit onderwerp in al zijn facetten beheerst. Ook de historie ligt hem na aan het hart: "Het oudste bekende contact van de mens met de iep is een boomkano die 8000 jaar oud is. Deze kano uit één boom werd in Bulgarije gevonden, aan de Zwarte Zee. Het grote punt van de iep is dat het blad grote voedingswaarde heeft voor vee, voor koeien, geiten, schapen. Het is zelfs beter dan lucerne-hooi."

In de Middellandse Zee is 'het huwelijk tussen de wijnstok en de iep' al heel lang bekend. Columella, een Spaans-

den tot de Engelse iep, *Ulmus procera*. Hans: "Deze soort maakt geen zaad, het is geen wilde soort en hij is altijd vermeerderd en geplant door de mens. Eigenlijk is het dus een cultivar - die ik daarom de naam *Ulmus procera* 'Atinia' heb gegeven." Dit was de favoriete kloon van de Romeinse wijnbouwers die de boom overal in Europa waar ze wijn konden verbouwen hebben geïntroduceerd. In Wallis, de Pfalz, Portugal en ook in Engeland. De kloon bleek dus helaas extreem vatbaar voor de iepenziekte en het kweken van resistente iepen werd heel belangrijk. "Veredeling is een langzaam proces. Kruisen, selecteren, kruisen, selecteren. De eerste selectie kun je bij driejarige zaailingen doen. Als ze een beetje formaat hebben en niet reageren op inoculatie, kunstmatige besmetting, dan maak je er vijftig enten van en die inoculeer je. Negen van de tien blijken dan

niet voldoende resistent. Daarna doe je veldproeven of ze tegen het klimaat kunnen en bestand zijn tegen de necrotia." De op dit moment meest resistente cultivar heet 'Columella', naar de Romeinse schrijver. Qua silhouet lijkt de boom op een Italiaanse populier, een zuilvormige boom. Verder wordt geëxperimenteerd met een heel gamma van Europese en Amerikaanse klonen. Hans heeft onlangs een aantal van deze bomen gezien in de VS. "In de beroemde Longwood Gardens hield ik een verhaal ter ere van hun honderdjarig bestaan. Zij hebben in 1960 mijn reis naar de Himalaya medegefinancierd. In het boek dat voor het honderdjarig bestaan werd uitgegeven, Plant explorations for Longwood Gardens, staan mijn bevindingen in de Himalaya's beschreven. Ik trok drie maanden rond in Kasjmir om iepen te verzamelen, helemaal geweldig."

Voortbestaan van de iepen

In de jaren negentig is Hans Heybroek bestuurslid geweest van de Bomenstichting. "Ik deed mee in het Iepenberaad van de Bomenstichting dat heeft geprobeerd de bestrijding op vrijwillige basis te coördineren. Dit nadat de minister had geblunderd door in 1990 de centrale iepenziektebestrijding, die goedkoop was en effectief, op te heffen. Dat heeft de gemeenschap handenvol geld gekost en de iepen zijn massaal verdwenen."

Amsterdam heeft altijd een goed programma gehouden met minder dan 1% uitval per jaar. Het kappen en afvoeren van het dode iepenhout wordt daar heel zorgvuldig gedaan."

Hans spreekt hoopvol over de 'comeback van de iep'. In Amsterdam worden weer op grote schaal iepen geplant, bijvoorbeeld in IJburg. Er is een groot Europees onderzoeksprogramma opgezet om de genen van de iep te beschermen.

Nederland doet daar niet in mee. Dat was een teleurstelling voor Hans Heybroek.

Ook moest hij meemaken dat na zijn pensioen het veredelingswerk van de iep werd stopgezet. "Dit was een van de oudste boomveredelingsprojecten van Europa, gestart in 1929. Van 1953-1992 heb ik er aan gewerkt." Toen hij vijftig werd, was net de grote omvorming aan de gang in het landbouwkundig onderzoek, van aanbodgestuurd naar vraaggestuurd. Toen is het iepenonderzoek gesneuveld. "We waren in de oogstfase. Een aantal klonen staat hier en daar nog op de proefvelden en de belangstelling daarvoor is weer groeiende." Gelukkig zijn er door de Fransen al twee van zijn klonen gered en op de markt gebracht: de 'Lutèce' (oude naam van Parijs) en de 'Vada' (oude naam van Wageningen). Hans had materiaal gestuurd naar Frankrijk en Italië. De Italianen hebben ze gekruist en de kruisingen op de markt gebracht.

Natuurbescherming

Hans Heybroek was lang bestuurslid van Natuurmonumenten, voor hem een inspirerende ervaring. "Ik was een Einzelgänger en dit was een club interessante mensen die middenin het maatschappelijke leven stonden. Hier wer-

"... de minister had geblunderd door in 1990 de centrale iepenziektebestrijding, die goedkoop was en effectief, op te heffen. Dat heeft de gemeenschap handenvol geld gekost en de iepen zijn massaal verdwenen."

den wilde ideeën geloosd waarvan enkele toekomst hadden. Natuurmonumenten heeft nu een nieuw concept en programma gelanceerd: Het groene netwerk van natuur in het hele land, 'van tuin tot duin, van stad tot wad', dus inclusief het stedelijk groen. Dat is een belangrijke breuk met de lieden die zeggen dat natuur alleen de oernatuur moet zijn. Natuur behelst het hele scala, een poes is natuur, een geranium ook. En ook de bomen in de stad waar de Bomenstichting zich mee bezig houdt." Een laatste opmerking van Hans betreft de duinbebossing. De duinen hebben de functie van houtleverancier verloren. Maar door de fijnstof-affaire zijn de dennen weer waardevol omdat zij het zout opvangen dat de grootste leverancier van fijnstof is. "Zo zie je de veranderende waardering voor functies van bomen in de loop van de tijd."

Heeft Hans Heybroek nog een wens voor de Bomenstichting? "De Bomenstichting is een natuurbeschermingsorganisatie uit hoofde van haar acties voor de waardering en het behoud van bomen in het algemeen. Dat doet zij heel goed. Vooral nu is van belang dat ze er bij de gemeentes op blijven aandringen dat ze de bomenexpertise terughalen die ze zo akelig aan het verliezen zijn."

De 'Atinia'- iep in de wijnbergen in Wallis als relict van de Romeinse wijnbouwmethode.

foto: Hans Heybroek

Onrustbarend hoog uitvalcijfer monumentale bomen

Edwin Koot

Het gaat niet goed met onze levende monumenten. Sinds de afronding van de landelijke inventarisatie van monumentale bomen in 1990 is inmiddels 15% verdwenen. Dit is een onrustbarend hoog uitvalcijfer. Vermoedelijk ligt dit percentage zelfs nog hoger, omdat de tweede controlerende door onze bomenschouw pas in drie provincies is afgerond. De vraag is natuurlijk: hoe kan dit? En belangrijker: kunnen we er iets aan doen? De belangrijkste factor bij het verloren gaan van monumentale bomen blijkt te zijn de wijze waarop deze beschermd worden. De bescherming is volstrekt onvoldoende en daarom heeft de Bomenstichting een visie ontwikkeld hoe dit beter zou kunnen.

Van de zesenhalfduizend monumentale boomobjecten die in 1990 geregistreerd waren, waren er in september 2006 slechts vijfenhalf over. Dergelijke sterftcijfers zien we ook onder de bomen die later opgenomen zijn in het landelijk Register van

Monumentale Bomen. Een verklaring voor deze hoge uitval zou kunnen zijn dat bomen uiteraard niet het eeuwige leven hebben. Ook heeft Nederland door de zeewind, de hoge grondwaterstanden en de compacte kleigebieden in grote delen van het land niet de meest ideale groeiomstandigheden.

Toch is hiermee de hoge uitval niet te verklaren. Ook in die delen van ons land met betere groeiomstandigheden (de hogere zandgronden) verdwijnen monumentale bomen nog voor ze fysiek echt 'op' zijn. In de ons omringende landen staan bomen van de dezelfde soorten als in Nederland, met spectaculair hogere leeftijden. Even over de grens bij Boertange staat in het Duitse Heede een linde van naar schatting 1000 jaar oud en in het Belgische Hamme Ville staat een taxus van 800 jaar. Daarmee vergeleken is onze oudste boom een jonkie: de linde van Sambeek is naar schatting 500 jaar.

In ons land kunnen bomen dus ouder worden dan nu het geval is.

Onvoldoende bescherming

Monumentale bomen in ons land verdwijnen voortijdig omdat ze onvoldoende beschermd worden, zo simpel ligt het. Dit wordt vooral zichtbaar bij fysieke ingrepen. Een parkeerplaats moet uitgebreid worden, de binnenstad wordt opnieuw opgeknapt e.d.

Monumentale bomen worden daarbij vaak als obstakel gezien, en alternatieven om ze te behouden zijn vaak duurder of ingewikkeld. Als er al rekening gehouden wordt met de monumentale bomen, dan is dat helaas vaak niet zorgvuldig genoeg. De wortels lopen

schade op, de kroon idem dito, en uiteindelijk legt de boom het loodje.

Maar ook indirecte ingrepen, zoals grondwaterstandverlaging in het landelijk gebied kan leiden tot sterfte onder de monumentale bomen, al zal dat meestal enkele jaren duren.

Dat kan allemaal gebeuren omdat een adequate bescherming ontbreekt.

Huidige regelgeving

Hoewel monumentale bomen van nationaal belang zijn, komt dat niet terug in beleid en regelgeving. De

foto: Frank Moens

bescherming van monumentale bomen is uitsluitend in handen van de gemeente gelegd. Dat is een bewuste keuze geweest, want de lokale overheid is verantwoordelijk voor de kwaliteit van de leefomgeving, inclusief het groen daarin. De lokale overheid kan dat in principe beter dan een nationale overheid. Daarvoor zijn verschillende instrumenten, zoals de Wet op de Ruimtelijke Ordening en de Gemeentewet (bijvoorbeeld de kapvergunning).

In de praktijk echter blijkt dit niet voldoende. Wat zich wrekt is het ontbreken van een landelijk of regionaal beleid, dat de waarde van monumentale bomen vastgelegd heeft. Bij de keuzen die lokale ambtenaren en politiek dagelijks moeten maken zijn andere belangen waarvoor wel nationaal beleid is, zoals het moeten realiseren van een bepaald woningaanbod of nieuwe infrastructuur. Deze staan sterk en daardoor delven de monumentale bomen vaak het onderspit.

Buurlanden

In onze buurlanden is de bescherming van monumentale bomen anders geregeld. Er zijn weliswaar grote onderlinge verschillen, maar de algemene trend is dat de rijksoverheid de condities schept voor het duurzaam instandhouden van monumentale bomen. In België is er een nationale wet ter bescherming van 'bomen en struiken met erfgoedwaarde'. In andere landen vindt de bescherming plaats via regionale regelgeving. Duitsland gaat hierbij het verst: de verantwoordelijkheid van de instandhouding komt volledig in handen van de regionale overheid. Een particuliere eigenaar heeft bij onze oosterburen dus helemaal geen omkijken meer naar zijn "Naturdenkmal".

Visie bomenstichting

De Bomenstichting vindt dat de bescherming van monumentale bomen veel beter moet worden. Ze heeft hiervoor een visie ontwikkeld die op drie pijlers berust: papier, promotie en praktijk. In het kort: zorg voor betere regels en beleid, vooral op nationaal en regionaal niveau, vergroot de betrokkenheid bij de bomen door het promoten ervan, en zorg voor een betere bescherming van de groeiplaats. Over de laatste P van praktijk valt veel te zeggen, maar in dit artikel gaan we alleen op de eerste twee pijlers in.

Centrale regie nodig

Om bomen op lokaal niveau goed te kunnen beschermen is het nodig dat de rijksoverheid en de provincies een actieve rol gaan spelen in het veiligstellen van ons natuurlijk erfgoed. Dat gebeurt natuurlijk niet vanzelf, maar het is wel haalbaar. Een eerste mogelijkheid is het vastleggen van het belang van bescherming van monumentale bomen in een rijksnota of een interprovinciale beleidsnotitie.

Ook kan het hele Register van Monumentale Bomen bijvoorbeeld zonder ingrijpende wetswijzigingen beschermd worden. Dit kan via de nieuwe wet voor de omgevingsvergunning, die nu in voorbereiding is en vanaf 2008 in werking moet komen. Deze wet gaat allerlei vergunningen samenvoegen, waaronder waarschijnlijk de kapvergunning. Via bijvoorbeeld een Algemene Maatregel van Bestuur is te regelen dat voor bomen uit het Register in principe geen kapvergunning verleend wordt.

Er zijn ook andere beschermingsmogelijkheden.

Bijvoorbeeld door monumentale bomen aan te wijzen als Rijksmonument, vanwege hun nationale cultuurhistorische betekenis. Op dit moment zijn er al groene monumenten, zoals het Vondelpark in Amsterdam. Een belangrijk criterium voor aanwijzing is nu echter dat het door mensen vervaardigde objecten moeten zijn. Een individuele boom is dat niet. Maar daar zijn vast wel creatieve oplossingen voor te bedenken, zoals het aanwijzen van een historische plek als monument. Als voorbeeld: een etagelinde, waar de dorpsraad vroeger bijeen kwam of de locatie rond een boom, die een centrale plek heeft in de geschiedenis van het dorp.

Over de hele linie genomen zijn er verschillende mogelijkheden om op een bovenlokaal niveau de bescherming vorm te geven. Dit levert houvast op voor gemeenten.

Vergroten van betrokkenheid

De tweede pijler van een betere bescherming van monumentale bomen is het vergroten van de betrokkenheid bij de bomen. Als dit lukt dan komt de bescherming en de zorg voor het instandhouden vanzelf. We kunnen allemaal ons steentje bijdragen om monumentale bomen beter op de kaart te zetten. Lokale natuur- en milieugroepen, onderwijsinstellingen, gemeenten en boomliefhebbers spelen hierbij een sleutelrol.

Goede promotie door voorlichting of educatie, bewonersparticipatie, wandelingen, festiviteiten of wedstrijden, in welke vorm dan ook, brengen een monumentale boom tot leven. Laat politici, ambtenaren en burgers door dergelijke activiteiten genieten van deze blikvangers en laat hen zien dat ze in hoge mate bijdragen aan de beeldkwaliteit van stad en platteland. Maak duidelijk dat het onze groene lungen zijn die de kwaliteit van onze leefomgeving waarborgen. Vertel de geschiedenis die ze hebben geschreven op die plek. Het zijn immers levende legenden.

Geef monumentale bomen een toekomst

Visie op beschermen en instandhouden

Edwin Koot

56 bladzijden

Uitg: Bomenstichting

ISBN13: 978-70405-19-9

€ 15,- voor donateurs

(normaal € 19,-)

Bestellen d.m.v. de bestelbon

voor boeken en cd's in dit nummer.

Monumentale bomen zijn door hun imposante verschijning, natuurwaarde of de bijzondere plek die ze in de geschiedenis innemen, bomen van landelijke importantie. Ze maken deel uit van ons natuurlijk erfgoed. Aan zorgvuldige omgang en adequate bescherming ontbreekt het echter stelselmatig. Vele monumentale bomen zijn inmiddels verdwenen. Wat gaat er mis?

In deze publicatie de visie op het onderzoek naar de oorzaken en naar benutte en onbenutte juridische, beleidsmatige en andere mogelijkheden.

DE JUISTE ZORG VOOR BOMEN

VAN JAARVELD / VAN SCHERPENZEEL BOOMTOTAALZORG

Overeind 42, 3998 JB SCHALKWIJK
Telefoon: (030) 601 18 80
Fax: (030) 601 23 66
www.boomtotaalzorg.nl

ADVOCATENKANTOOR

Oudegracht

mr W.A. Swildens

- Juridische bescherming van bomen, planten en dieren.
- bezwaar- en beroepsprocedures kapvergunningen;
 - bezwaar- en beroepsprocedures (onthefingen) Flora- en Faunawet;
 - bezwaar- en beroepsprocedures bouwvergunningen;
 - juridische ondersteuning bij aanwijzing beschermingszones voor beschermde planten en dieren;
 - burendrecht (ook mediation).

Ons kantoor neemt deel aan het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand. Tegen betaling van een eigen bijdrage (afhankelijk van inkomen) wordt juridische bijstand verleend. Rechtshulp aan milieugroepen en particulieren tegen laag tarief.

Advocatenkantoor Oudegracht

Oudegracht 90 Alkmaar
Postbus 3092, 1801 GB Alkmaar
Tel: 072-5122213
Email: swildens@adv-oudegracht.nl
Website: www.advocatenkantooroudegracht.nl

Bomenwacht Nederland

BOMEN IN BEELD

Bomenwacht Nederland is een onafhankelijk adviesbureau dat uiteenlopende boomtechnische projecten uitvoert. Veelal in opdracht van (semi-) overheidsinstellingen, bedrijfsleven of particulieren. Flexibiliteit, kundigheid en kwaliteit staan centraal. Bij Bomenwacht Nederland bent u verzekerd van een objectief advies.

Voor meer specifieke informatie, aanvragen van de bedrijfsbrochure of een afspraak kunt u geheel vrijblijvend contact met ons opnemen. Wij zijn u graag van dienst.

Bomenwacht Nederland B.V.
Nieuwe Tiendweg 18
Postbus 157
2920 AD Krimpen a/d IJssel

T (0180) 59 05 72
F (0180) 59 04 12
E info@bwnl.nl
I www.bwnl.nl

UW BOMEN

- Boomtechnisch onderzoek en advies
- Nazorg bij te (ver)planten bomen
- Inventarisatie boombestanden
- Boomwaardebepaling en -taxaties
- Beheerplanning
- Projectbegeleiding

ONZE ZORG

- Onafhankelijk adviesbureau
- Flexibele houding
- Oplossingsgerichte adviseurs
- Objectief advies
- Kwaliteitsrapporten
- Snel ter plaatse

Het IPC Groene ruimte in Arnhem is uitgever van het Stadsbomen-vademecum, een serie boeken die in eerste instantie vier delen omvatte. De serie wordt voortdurend actueel gehouden. De vraag naar specialistische kennis enerzijds en de behoefte

aan verdieping in de totale materie van de boomverzorging anderzijds leidde ertoe dat de boeken uit hun jas groeiden. Splitsing in aparte delen was de oplossing. Dit jaar verscheen het eerste deel van het gesplitste boek 2 (Groeiplaats en aanplant), deel 2A - Groeiplaatsaspecten en een volledig herzien deel 4 - Boomsoorten en gebruikswaarde.

Stadsbomen vademecum deel 2A Groeiplaatsaspecten

Gerrit-Jan van Prooijen

uitg.: IPC Groene Ruimte, Arnhem

ISBN13: 978-90-74481-28-0

Prijs: € 45,-

Deel 2A komt voort uit 'deel 2 – groeiplaats en aanplant'. De groeiplaatsaspecten zijn van onschatbaar belang voor het leven van de stadsboom. Als het ondergronds niet goed zit, zal het bovengronds nooit veel worden. Met dat beeld voor ogen moet de inhoud gelezen worden. Dat er ontzettend veel fout kan gaan, zeker in de steden met beperkte ruimte voor wortelontwikkeling en slechte grond, wordt wel duidelijk. Alle ondergrondse factoren die invloed hebben op de wortelgroei en opname van water en voedingsstoffen komen aan bod; van vocht- en bodemluchthuishouding tot voedings-elementen en aspecten van bodem en grond. Zout heeft een apart hoofdstuk gekregen. Zout is een van de zeer schadelijke factoren in het leven van de stadsboom. Deels is het van nature aanwezig, zoals in het grondwater in de kuststreken of door wind van zee, maar vooral in grote delen van het land als middel tegen gladheid.

Hoewel veel zaken in de bodem, afhankelijk van de concentratie, een effect op het leven van de boom hebben, is de tekst niet doorspekt met getallen. Ze staan samengevat in tabellen of grafieken en de tekst beperkt zich tot de uitleg van het begrip en het effect. De inhoud is prettig leesbaar geschreven en ook goed te begrijpen als je geen ingewijde in het vak bent.

Stadsbomen vademecum deel 4

Boomsoorten en Gebruikswaarde

Hans Janssen

oorspronkelijk auteur: Theo Jansont

uitg.: IPC Groene Ruimte, Arnhem

ISBN13: 978-90-74481-25-6 (4e druk)

Prijs: € 45,-

De eerste drie edities van dit boek verschenen bij de Bomenstichting onder de titel

'Stadsbomen van Acer tot Zelkova'. Toen het

IPC Groene Ruimte de serie Stadsbomen vademecum op

de markt bracht, was het duidelijk dat een boek over Boomsoorten en gebruikswaarde een perfect onderdeel zou zijn in die serie. Het vervolg was dat 'Stadsbomen van A-Z' een andere uitgever kreeg en van titel veranderde.

De oorspronkelijke stijl van 'Stadsbomen van A-Z' is verlaten. Inhoud en vormgeving hebben een forse facelift ondergaan. Meer kleurenfoto's van habitus en specifieke kenmerken geven gebruikers een beter beeld van de eigenschappen van de soorten.

Auteur Hans Janssen heeft het aantal soorten uitgebreid. Zo kreeg het sluitstuk, de Zelkova, er twee zusjes bij: *Z. serrata* en *Z. carpinifolia*.

Ook het iepensortiment is aangepast, want steeds meer variëteiten zijn op de markt gekomen die bestand lijken tegen de dodelijke iepenziekte. De aanpassingen zorgden ervoor dat het boek met ruim veertig pagina's in omvang is toegenomen.

Stadsbomen vademecum was en is een waardevol naslagwerk voor het belangrijkste deel van het loofbomensortiment, geschikt voor de bebouwde omgeving. Een manco vind ik het ontbreken van een overzicht van coniferen. Uit landschappelijk oogpunt wordt er vaak snel aan deze groep voorbij gegaan, maar in grote delen van het land zijn ze uitstekend toepasbaar. Daarbij komt dat naaldbhoutsoorten van grote waarde zijn in de strijd tegen de luchtvervuiling en dus van nut zijn in de woon- of kantooromgeving. Hoewel het voorwoord meldt dat deel vier ondeelbaar is, kan ik mij de opdeling '4A - loofbomen' en '4B - coniferen' wel voorstellen.

Frank Moens

Bomen in de buurt

25 bomen in de Leidse professoren- en burgemeesterswijk

Rinny E. Kooi en Jos Versteegen

148 bladzijden

ISBN13 978-90-807009-6-3

prijs € 19,50

De Leidse biologe Rinny E. Kooi heeft vanaf 1997

voor de wijkkrant een serie over bomen in haar

buurt, de Professoren- en Burgemeesterswijk,

geschreven. De vele positieve reacties die zij daar-

op kreeg en alle nog waardevolle ongebruikte informatie over bomen die zij had, hebben ertoe geleid dat 25 van de verschenen artikelen in

boekvorm zijn uitgegeven. De oorspronkelijke artikelen voor de wijk-

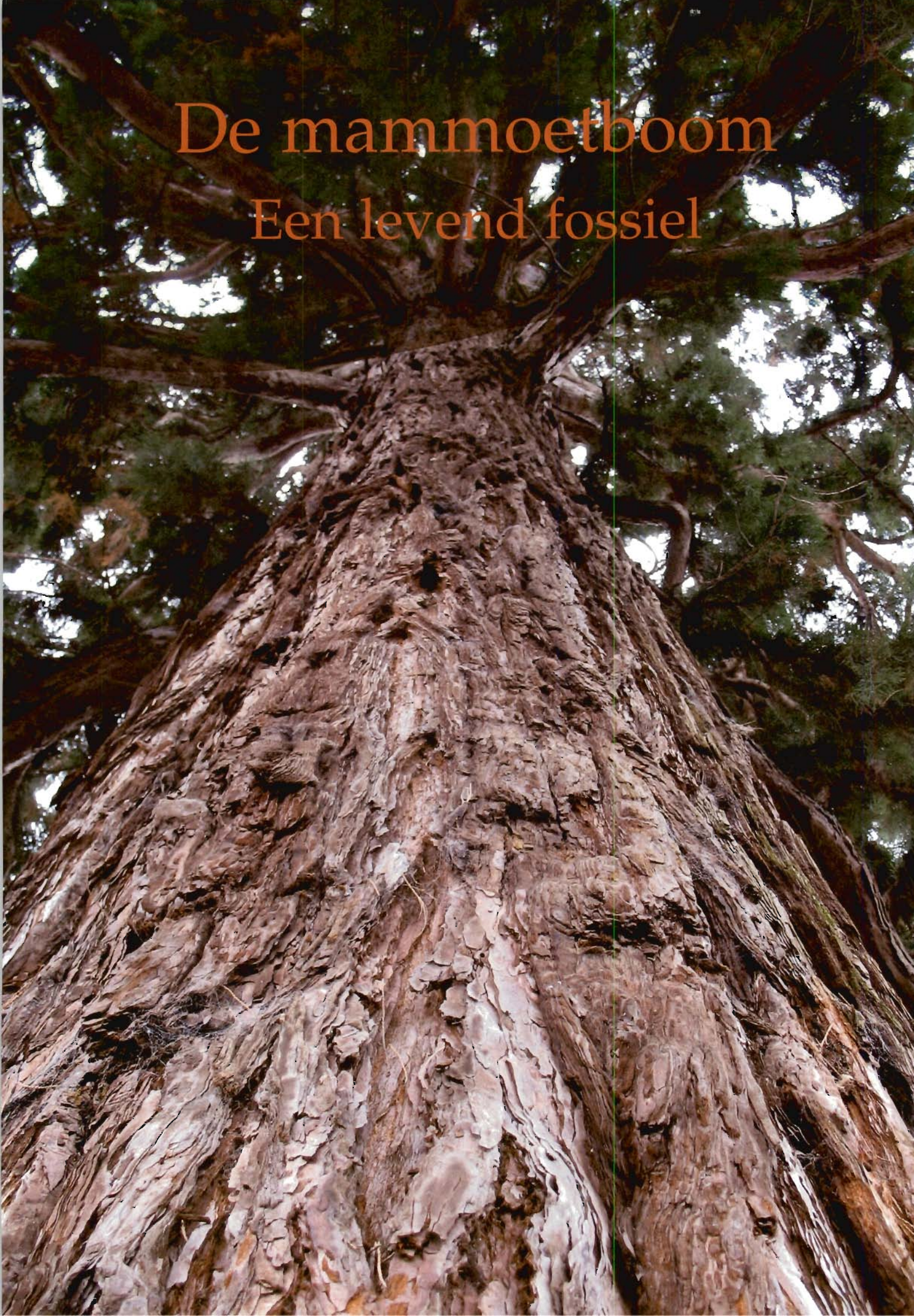
krant zijn sterk uitgebreid en met tekeningen en foto's van Jos

Versteegen aangevuld. Het boekje is mooi vormgegeven en illustreert

hoe je op een leerzame wijze het groen en de betekenis daarvan niet alleen onder de aandacht van de buurtbewoners kan brengen, maar ook tot ver daar buiten. Er is een wandelroute opgenomen.

De mammoetboom

Een levend fossiel

"Wat een reus!" "Een boom waarbij je jezelf nietig voelt!" "De schors voelt aan als kurk!" Dit soort uitspraken worden aan bewonderaars ontlokt terwijl zij rond de stamvoet dwalen. De mammoetboom, *Sequoiadendron giganteum*, is een van de meest imposante boomsoorten die we kennen. De soortnaam (*giganteum* = reusachtig) is met goede reden gekozen.

De exotisch klinkende naam *Sequoiadendron* voert ons terug naar de tijd waarin de mammoetboom werd ontdekt. Sequoyah was een halfbloed Cherokee-indiaan die tussen 1809 en 1821 een Indiaans schrift ontwikkelde met de bedoeling de Cherokee veilig te stellen. Vlak na de eerste 'goldrush', de goudzoekerskoorts van 1849, werd de boom in Europa ingevoerd.

De mammoetboom behoort tot dezelfde familie als de Californische 'redwood' of reuzenpijnboom (*Sequoia sempervirens*). Deze twee soorten worden onderling wel eens door elkaar gehaald, terwijl ze toch echt verschillend zijn. De mammoetboom is dikker en heeft meer volume dan de redwood die hoger wordt. Bovendien groeit de eerste van nature op berghellingen, de tweede aan de kust.

Majestueus

Er is maar één gebied waar de mammoetboom van nature voorkomt: de Sierra Nevada in Californië. Daar groeit de boom op westelijke hellingen op een hoogte van 1400 tot 2400 meter, meestal in gemengde naaldbossen. De natuurlijke verspreiding is er beperkt tot enkele kleine bossen in nationale parken zoals ook het Sequoia National Park. Alle mammoetbomen worden door de wet beschermd.

In dit groeigebied weet de boom majestueuze maten aan te nemen. Beroemd was vroeger de Wawona Tunnel tree waar je met de auto doorheen kon rijden. Deze boom stierf in 1969 op 2100-jarige leeftijd. De grootste mammoetbomen hebben typerende namen gekregen als 'Grizzly Giant', 'General Sherman', en 'General Grant' (beide generaals waren legerleiders in

de Amerikaanse burgeroorlog). Om een idee te geven van het enorme formaat: de omtrek van de General Sherman telt op borsthoogte meer dan zesentwintig meter. Daar steekt de omtrek van de dikste *Sequoiadendron* in Nederland, ongeveer acht meter, magertjes bij af. De 'General Sherman' is met een volume van 1489 m³ hout de meest volumineuze boom op aarde. De leeftijd van deze boom wordt door onderzoekers geschat op 2100-2200 jaar. Bomen van tachtig meter hoog zijn voor deze soort geen uitzondering. In ons land komen de oudste exemplaren in de buurt van de veertig meter.

Uiterlijke kenmerken en gebruik

Behalve de uitzonderlijke maten van hoogte en stamomvang, is ook de als kurk aanvoelende schors een kenmerk van de mammoetboom. Deze zachte roodbruine schors heeft een isolerende werking. Hitte die vrijkomt bij bosbranden kan geen vitale delen van de boom beschadigen. Om zich voort te kunnen planten hebben deze bomen bosbranden zelfs nodig omdat concurrentie met andere (jonge) bomen dan wordt uitgeschakeld.

Mammoetbomen hebben een smalle, kegelvormige kruin, worden niet topzwaar en waaien daarom vrijwel nooit om. De naalden zijn blauwgroen en zitten vlak tegen de takken gedrukt. De harde eivormige kegels zijn in verhouding erg klein (5-8 cm). Deze zijn binnen één jaar volgroeid en in het eerstvolgende voorjaar vallen de rijpe zaden uit de kegel. Ze ontkiemen pas na twintig jaar, of eerder wanneer de hevige hitte van een bosbrand daartoe de aanzet geeft.

Monumentale mammoetboom

In Nederland werd de mammoetboom als attractie aangeplant in de parken van landgoederen en kastelen. Door de snelheid waarmee de boom groeit, werd deze soort niet of nauwelijks toegepast als stadsboom. Ook nu blijft de aanplant merendeels beperkt tot parken en arboreta.

Wat opvalt bij de monumentale mammoetbomen in het Landelijke Register van Monumentale bomen is dat regelmatig genoteerd staat dat de boom in het verleden door de bliksem is getroffen. Dit is natuurlijk niet verwonderlijk, aangezien de bomen overal bovenuit

Foto: Roelof Jan Koops

Deze reus staat in een particuliere tuin in Velp. De stamomtrek bedraagt bijna zes meter.

Foto linkerbladzijde - In de gemeente Ede staat tussen de brandweerkazerne en het palatiebureau in een hoge bak deze boom, geplant in 1885.

groeien en vaak de hoogste objecten in de omgeving zijn. Na een blikseminslag groeit de boom vaak gewoon verder, maar dan met een afgeplatte top. Buiten de afgebeelde bomen op deze twee bladzijden tot slot hierbij enkele tot de verbeelding sprekende mammoetbomen uit het bomenregister. Allereerst de mammoetboom bij Huis Voorstonden te Voorstonden. Dit is de oudste (1876) en de op een na dikste (omtrek 7,83 meter) boom van deze soort. Het terrein is toegankelijk. In een particuliere tuin in Brummen groeit de dikste mammoetboom van Nederland met een omtrek van meer dan 7,87 meter. Deze boom is helaas niet te bezichtigen.

Voor meer informatie over mammoetbomen kunt u de site van Tim Bekaert bezoeken (<http://users.pandora.be/sequoiadendron/sitemap.html>). Daar is een compleet overzicht te vinden van alle grote mammoetbomen in Nederland en België.

Toen Lous en René kort na hun huwelijk een plek zochten om te wonen, belandden zij in 1972 in het huis waar zij nu al bijna 34 jaar wonen: de Boschplaatse in Blijham. Beiden waren onder de indruk van het feit dat zij zich - als vrij jonge mensjes - eigenaar mochten noemen van de vele indrukwekkende ruim honderdjarige beuken, eiken, linden en kastanjes in de tuin.

'Mensen voor bomen'

In deze reeks laten we contactpersonen aan het woord. Hierbij kom de verscheidenheid van invulling van het contactpersoonschap van de Bomenstichting aan bod. Laat u hierdoor inspireren en bepaal dan wat u zelf wellicht als contactpersoon zou kunnen bijdragen.

Heeft u interesse?

Meer informatie is te vinden op onze website www.bomenstichting.nl > lokale activiteiten. Daar vindt u ook een overzicht van gemeenten waar inmiddels een vertegenwoordiger van de Bomenstichting actief is.

U kunt ook bellen met projectmedewerker Susan Boonman: 030-2303510 (9-13 uur) of een e-mail sturen naar: info@bomenstichting.nl

Twée dendrofielen in

Een portret van René en Lous Caderius van Veen - de Savornin Lohman

Voordat ze het huis kochten (foto onder), werden zij echter gewaarschuwd, dat de provincie een autoweg wilde aanleggen op 6 meter van de voorgevel. Hierdoor zou de voortuin verdwijnen en daarmee ook vier linden, één eik, 4 beuken en één bruine beuk en een goudes, allemaal ongeveer 110 jaar oud.

Zij hebben de aanleg van die weg door de voortuin tegengehouden en ook de vernietiging van vijf vergelijkbare tuinen aan dezelfde weg.

In 1968 was de grondwaterstand aangepast aan de eisen van de Groninger boeren die met hun grote combines het land op wilden kunnen. Pas na 1972 bleken de effecten daarvan op oude beuken.

Was nota bene de voortuin gered van de autoweg, gingen

er vijf 100-jarige bomen dood door watergebrek!

Eén boom heeft per dag zo'n 700 liter water nodig. De tuinslang lag dus in droge zomers soms weken bij de bomen. Daarmee is de rest van het bomenbestand van de Boschplaatse gered. Ook is er destijds een aantal op het register monumentale bomen van de Bomenstichting geplaatst en is zelfs de hele tuin als Rijksmonument aange-merkt.

Coördinator regio Groningen

Sinds een half jaar zijn Lous en René gezamenlijk Regiocoördinator voor de contactpersonen van de Bomenstichting in Groningen. Als Regiocoördinator is de uitdaging voor de komende tijd vooral het uitbreiden van het regionale netwerk van contactpersonen en het vormgeven aan de regionale samenwerking in provincie. Als contactpersonen voor de Bomenstichting voerden Lous en René zelf al regelmatig actie voor het behoud van monumentale bomen, van singels en wegbeplantingen. Voorbeelden van acties zijn beschreven in het kader bij dit artikel.

Ook de persberichten rond deze acties, plus drie expliciete oproepen via interviews op regionale en lokale radiozenders gaan hopelijk vruchten afwerpen. Oproepen om contactpersonen in de provincie te krijgen via IVN-afdelingen hebben op deze manier al effect gehad. Maar ze blijven doorgaan tot er in iedere gemeente een of meer contactpersonen zijn. Er is werk genoeg in deze provincie!

Betrokken bij Groningse acties

Publicatie kapvergunningen Bellingwedde. De gemeente Bellingwedde heeft als beleid, dat er wel kapvergunningen aangevraagd en verleend moeten worden, maar dat de publicatie van de aanvragen en de besluiten niet plaats vindt. Samen met de Milieufederatie en de Bond Heemschut is de gemeente bewerkt en is men daar uiteindelijk door de knieën gegaan.

Behoud gekandelaberde linden rond de Wedderburcht. De gemeente Bellingwedde liet in 2004 de oren hangen naar een feestcommissie van het dorp Wedde, die een grote feesttent op het burchtterrein mocht neerzetten, maar wat benauwd deed over de oude linden waar de tent half onder moest staan. Ondanks het bestaan van een rapport van Oranjewoud, dat er geen onderhoud nodig was binnen 10 jaar, meende het College van B&W deze linden maar gewoon te moeten knotten. Ieder cultuurhistorisch besef over snoeivormen ontbrak. Doordat het werk in het voorjaar plaatsvond, raakte een kolonie vleermuizen van slag en

Groningen

kon o.a. de boomklever zijn nest niet terugvinden. De plaatselijke bevolking besloot om hun auto's te parkeren onder de nog niet geknotte linden waardoor het werk werd gestopt. Lous en René zorgden voor publiciteit in de krant en op de regionale televisie en voor een advies van de Bomenstichting.

De schade is groot, maar driekwart van de bomen is nog onaangetast en er is nu tijd voor bezinning. Onderstaande foto laat de verminkte bomen zien die hun stomp ten hemel steken als met een noodkreet.

Eiken Nienoord. In de gemeente Leek wilde men in het najaar van 2005 een restant van een oude eikensingel bij de borg Nienoord kappen. Drie eiken waren gezond genoeg om te redden, volgens Lous en René. De slechte vitaliteit van vier anderen maakte voor die bomen wel een kap nodig. Het feit, dat de eiken deel uitmaakten van een voormalige eikensingel werd onder de aandacht gebracht. De actie loopt nog.

Bolland

Ons land verandert.

Wanneer koeien de boer onvoldoende opleveren maar iemand anders voldoende geld heeft, verhorst het landschap of vergolft het. Omdat mais veel drijfmest lust en meer oplevert dan gras, vermaisen polder en enk. Wanneer het Rijk boerenland koopt om het te vernaturen, wordt het direct vernat omdat er te veel en te weinig water is. Het landschap verpitrust dan.

Nu ons land van Noord tot Zuid en over de volle breedte is volgepropt met bolbomen, met pleeborstels, is ons land ook nog eens verbold. Na de leylandiisering de verbolling. Elk verstadst boeren erf, in Ameland, Twente of Brabant, is vers(t)ierd met boombollen.

Na de boerderijverbouwing volgen de paardenstal en -wei, de buitenbak, een aantal zware auto's en het erf. Het erf wordt opgeleukt met bollen.

Helaas, een bol komt nooit alleen, ze zijn altijd met vele. Het aantal bollen blijkt, in combinatie met voorgaande verworvenheden, de indicatie voor nieuwe rijkdom.

Bollen beperken zich niet tot verstadste boerenerven. Al is de tuin ook nog zo klein, zonder bol wil men niet gelukkig zijn. Ook zonder paardenwei is men pas blij met een bol erbij.

In een kleine voortuin horen er drie, op een flink erf twaalf en op een groot erf met oprijlaan horen tientallen ontsierende pleeborstels.

En zo gebeurde het dat ons land bolland werd.

Men mag natuurlijk boombollen mooi vinden, maar het zijn er wel wat veel geworden.

Kunnen we voorkomen dat die bollen blijven woekeren zolang geen schimmel of kever zijn bollenslag slaat?

Dat kan door erop te wijzen dat echte bomen veel voordelen hebben boven bolbaksels. Dat die bollen zullen tegenvallen. Dat ze niet die grappige 50 centimeter breed blijven, maar dat ze 5 meter breed worden en dan met z'n drieën niet meer voor het keukenraam passen. Dat zo'n brede bol je dwingt er onder door te lopen, maar dat hij daarvoor te laag vertakt of te uitgezakt is. Dat je de stam niet gewoon langer kan maken door de onderste takken af te zagen omdat de bol, erg sadistisch, met deze handicap gekweekt is, kort lijf en grote kop. Door te vertellen dat zo'n bol je snel elk uitzicht ontnemt en veel te breed gaat worden, dat er takken uitbreken en dat je heel vaak moet snoeien.

Door erop te wijzen dat een echte boom veel langer meegaat, minder onderhoud vergt en dat men minder hoeft te planten voor een veel beter effect. En door heel voorzichtig te laten zien dat pleeborstels het landschap ontsieren.

Voor de Bomenstichting is kandelaberden van oude bomen gelijk aan het mishandelen van bomen. Voorkomen van het maltraiteren van zeer jonge bomen past ook zeker in dit beleid. Goede voorlichting rond de bolepidemie is hard nodig.

Douwe van der Heij

Arbori-Arnhem Boomverzorging & Advisering
 Vredesteinsestraat 4
 6665 LG Driel
 tel : 026-47 22 718 GSM: 06 - 53 75 26 65
 fax : 026-47 23 823
 E-mail: arbori-arnhem@hetnet.nl
www.arbori-arnhem.nl

- boomverzorging
- beheerplanning
- inventarisatie
- onderzoek en advies
- taxaties

Onderzoek
Advies
Taxatie

Hoogendoorn
Boomadvies

Prins Bernhardstraat 28 • 2825 BE • Berkenwoude
 Tel: 0182 367871 • www.hoogendoornboomadvies.nl

Boomkwekerij L.B. Ruijgrok

De Hel 9a
 6668 LG Randwijk
 tel. 0488-441181
 fax. 0488-441227
 mobiel: 06-13382255
 email: boomkwekerij@lbruijgrok.nl

Laan en sierbomen

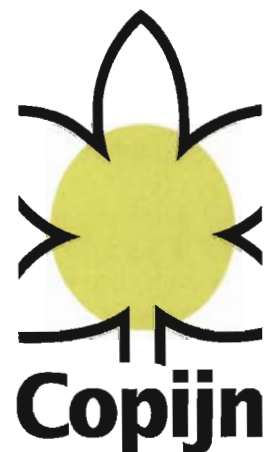
Bomen met lindeluis, kastanjemineermot of bladluis? TreeGuard is het middel.
 TreeGuard is milieuvriendelijk en is gemakkelijk toe te dienen.

Amersfoortseweg 205
 3888 NM Nieuw Milligen
 gemeente Apeldoorn
 T.: 0577-456561
 F.: 0577-456532
its@poelbosbouw.nl
www.poelbosbouw.nl

tree
Guard

Copijn is een toonaangevend bedrijf voor zowel ontwerp, advies en realisatie in het groene vakgebied. De boomspecialisten bij Copijn zorgen ervoor dat bomen in goede conditie blijven. Wij beantwoorden specialistische vragen, adviseren en verzorgen het onderhoud van bomen.

COPIJN

GAGELDIJK 4F
POSTBUS 9177
3506 GD UTRECHT

TEL: 030-2644333
FAX: 030-2612140
WWW.COPIJN.NL

Feest onder de kastanjeboom

Er is natuurlijk weinig reden tot feesten als het over paardenkastanjes gaat, met de oprukkende bloedingsziekte en de aanhoudende mineermot. En toch was het uitgesproken feestelijk: de presentatie van de kastanje-gedichtenbundel. Zondag 24 september werd het boekje ten doop gehouden op een schoolplein in het centrum van Utrecht, waar gelukkig een nog relatief gezonde, 'klassieke' schoolpleinkastanje voor een passende omlijsting zorgde.

Van de dichters die een bijdrage aan deze bundel leverden was een groot deel aanwezig; ruim vijftig van hen lazen hun eigen gedicht voor, zo nu en dan rechtstreeks gericht aan de kastanje, maar meestal gericht aan het toegestroomde publiek. In leeftijd liepen de dichters uiteen van 12 tot 82 en de band met paardenkastanjes, verwoord in de gedichten, was al even divers. Er is veel beleefd onder en dankzij paardenkastanjes, dat is duidelijk. Spijt over het dreigende lot van deze bomen overheerst

... Ontworteld sta je daar
lelijk te kijk.

Afgesneden van heden en verleden
met een toekomst buiten handbereik ...

Henk Hardeman (fragment)

maar er zijn zeker ook grappige en speelse gedichten te vinden in de bundel. Ook de anti-kastanje stem ont-

breekt niet: een enkeling is blij dat 'deze onprettige verschijning' met zijn 'vettig bladerdek' verdwijnt.

De initiatiefnemer Nanne Nauta staat natuurlijk aan de andere kant. Hij legde de kiem voor deze bundel al in 2005 toen hij in zijn eigen wijk de kastanjes zag wegdwijnen:

*Niet de verwachting naar de knoppen,
niet de verlichting met de kaarsen,
niet de verharding in de stekels,
niet de vervetting rond de vruchten,*

maar de verarming van de kandelaar.

Nanne Nauta

Alle dichters stonden hun auteursbijdrage af aan de Bomenstichting, en bovendien werd van de op deze dag verkochte exemplaren de helft van de opbrengst aan ons geschonken. Dat leverde € 739,59 op! Van de overige exemplaren zal € 1,50 per verkocht boekje aan ons worden overgemaakt. We houden u op de hoogte van de bestemming van dit geld. Onderhoud van monumentale paardenkastanjes is helaas geen optie, omdat snoeien en verplanten wordt afgeraden zolang nog niet bekend is hoe de bloedingsziekte zich verspreidt.

De bundel kost € 15,95 en is te vinden in de betere boekhandel of rechtstreeks te bestellen bij uitgeverij De Passage, Groningen. www.uitgeverij-passage.nl. Wacht niet te lang met bestellen, de oplage is beperkt!

Veel gestelde vragen en Bomenforum op de website

De Bomenstichting heeft na een proefperiode van enkele maanden het bestaan van het Bomenforum bekend gemaakt. Bomenforum is te bereiken via een link aan de website www.bomenstichting.nl. Naast het forum is de rubriek 'Veel gestelde vragen' opnieuw samengesteld. Deze rubriek biedt plaats aan feiten over bomen en standpunten van de Bomenstichting. Het forum is vooral bedoeld om te discussiëren en antwoorden te krijgen op vragen.

Hulp bij bomenschouw in Groningen gewenst

Begin 2007 staat de bomenschouw van Monumentale bomen in de provincie Groningen op het programma. Het afgelopen jaar hebben we met succes een beroep kunnen doen op enkele tientallen vrijwilligers die geholpen hebben met de schouw in Friesland en Gelderland. We hopen dat dit ook het geval zal zijn in Groningen. Later in het jaar komen Noord- en Zuid-Holland aan bod.

Belangstellenden uit de provincie Groningen die in hun woonomgeving monumentale bomen willen inspecteren en gegevens willen actualiseren kunnen zich melden bij projectmedewerker Roelof Jan Koops. Hij is te bereiken van maandag tot en met donderdag op 030-2303515 of per e-mail: rjkoops@bomenstichting.nl

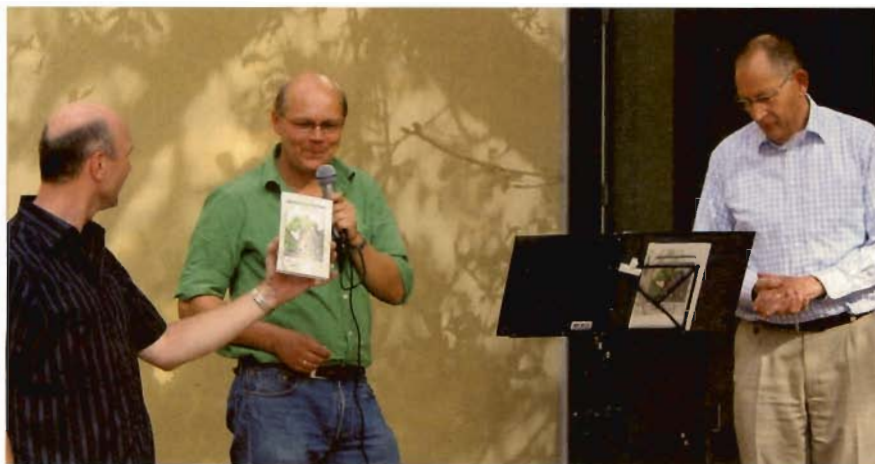

foto: San van der Molen

Uit handen van uitgever Anton Scheepstra (links) ontvangt Nanne Nauta (midden), initiatiefnemer, het eerste exemplaar van de bundel 'Kastanjesgedichten', om het daarna aan te bieden aan Hein van Asperen, voorzitter van de Bomenstichting.

foto: Ger Roosjen

Nieuw: mineermot in esdoornsoorten

Naturalis (Leiden) meldde in september dat de mineermot *Stigmella aceris* (een Nederlandse naam heeft het beestje nog niet) dit jaar voor het eerst is waargenomen in Nederland. Het vlindertje zelf, met een spanwijdte van minder dan 5 mm, is nog niet gesignaleerd, maar de bijbehorende rups werd door vlinderliefhebbers gevonden in Limburg bij Heerlen, Kerkrade en Posterholt. Deze felgroene rups vreet gangen in de bladeren van de Spaanse aak (*Acer campestre*) en de Noorse esdoorn (*Acer platanoides*),

foto Naturalis/Av. Nieuwkerken

net zoals de paardenkastanjemineermot dat doet in de paardenkastanje. Esdoornbladeren met de typische vraatsporen, de zogenaamde mijnen, zijn al vanaf 2004 in deze omgeving waargenomen, net als in het aangrenzende Duitsland.

Onderzoeker Van Nieuwkerken, specialist op het gebied van de mineermotten, heeft geen directe verklaring voor de plotselinge uitbreiding van de soort. Zowel de Spaanse aak als de Noorse esdoorn komen al lang in Nederland voor. Waarschijnlijk speelt bij deze uitbreiding wel een rol dat esdoorns nu overal buiten het oorspronkelijke verspreidingsgebied worden aangeplant.

De verwachting is overigens niet dat de mineermot van de Spaanse aak en Noorse esdoorn een vergelijkbare schade aan de bomen zal aanrichten als de paardenkastanjemineermot. De oude mijnen in de bladeren geven de bomen wel een wat vlekkelig uiterlijk. Meer informatie over mineermotten kunt u vinden op www.natuurinformatie.nl en www.nederlandsesoorten.nl.

Onzekere toekomst Anne Frank boom

De monumentale paardenkastanje waar Anne Frank tijdens haar verblijf in het achterhuis op uitkeek en die zij meermalen in haar dagboek beschreef, is niet levensvatbaar meer. De tonderzwam, die al jaren in de stam huist, had de boom te ernstig verzwakt. Dat was half november de conclusie van enkele deskundigen. Besloten werd de procedure voor kap in gang te zetten. Toen dit openbaar werd ontstond direct veel commotie. De pers- en tv-ploegen liepen af en aan en tot over de hele wereld werd het einde aangekondigd van een van de bekendste bomen op aarde. Velen, waaronder de Bomenstichting, vonden het besluit voorbarig en hebben geprotesteerd. Ze zijn van mening dat er voldoende alternatieven zijn om de boom op een natuurlijke wijze te laten aftakelen. Duidelijk is dat het laatste woord over het lot van de kastanje nog niet is gesproken.

De Stelling

'Het bestrijden van epidemische ziekten in stadsbomen (bijv. in paardenkastanje en iep) is veel te kostbaar en bij voorbaat een verloren strijd. Concentreren op kappen en vervangen is goedkoper en productiever.'

Bestrijding is goedkoper. Niets doen kan niet, want dode bomen moeten worden verwijderd, plantplaatsen in orde gemaakt en beplant. Het zijn hoge kosten en reken hierbij nog eens het verlies van kapitaal. Bomen zijn onmisbaar in de stad, vanwege filteren van stof, CO₂ vastlegging en belevingswaarde. Hierbij zijn kroonvolume en diktegroei bepalend voor de effectiviteit. Grote bomen filteren het meeste fijn stof, hebben de grootste houtaanwas en zijn beeldbepalend. We moeten investeren in volwassen bomen, we verliezen meer beeldbepalende bomen dan er bijkomen.

De stelling is wat mij betreft om meerdere redenen niet juist. Een dergelijke opstelling zou ertoe leiden dat we afscheid moeten nemen van iep en paardenkastanje die in hoge mate bijdragen aan het karakter van onze steden. In Den Haag bestaat ongeveer 25% van de 1300 bomen op de monumentale bomenlijst uit paardenkastanjes. Bij kappen van bomen is altijd sprake van kapitaalsvernietiging. Als we deze waarde meerekenen, dan zal in veel geval-

len kappen en vervangen niet goedkoper zijn dan bestrijden.

Je moet je ook afvragen hoe de bestrijding eruit ziet. Als bestrijding gebeurt in de vorm van verbetering van de groeiomstandigheden dan is er geen sprake van weggegooid geld. Zelfs als de boom door de ziekte zou bezwijken dan kan nieuwe aanplant profiteren van de verbeteringen.

Dierlijke ziekten en plagen verdwijnen vaak met dezelfde vaart als ze gekomen zijn. Het is een kwestie van tijd. Misschien staat over 25 jaar de kastanjemineermot wel te boek als bedreigde diersoort. Niets doen kan een goedkope oplossing zijn. Anders ligt het bij aantastingen door schimmels en bacteriën. Deze verplaatsen zich snel en hun aanpassingsvermogen is groot. De iepziekte is hier een bekend voorbeeld van. Het direct kappen van zieke bomen om de verspreiding tegen te gaan blijkt zeer succesvol te zijn. In Amsterdam werpt dit, na 50 jaar, zijn vruchten af. Meer dan 75.000 iepen verfraaien het straatbeeld. 500 bomen worden jaarlijks gekapt en honderden resistente soorten herplant. Het kost Amsterdam jaarlijks € 900.000,- om de iep voor de stad te behouden.

Leo Goudzwaard
(Bomenkenniscursussen)

Gerrit-Jan van Prooijen
(Boomtechnisch adviseur)

Hans Kaljee
(Hoofdstedelijk bomenconsulent)

Kruisende wilgen

Voor taxonomen een kruis, maar voor de lezer van Bomennieuws een bron van inspiratie: wilgensoorten kruisen bij het leven (hybridiseren zoals dat mooi heet). Het werd uit de doeken gedaan in het herfstnummer (blz. 17). Peter ter Coope uit Baarn ziet daar de romantiek wel van in:

*Een schietwilg sprak een kraakwilg aan
en zei : "zullen wij samengaan?"
de zijden haartjes op jouw twijgen
doen mijn smalle kroon voorover nijken,
een zwoele hang naar hybridisatie
doorkruise Linnaeus' classificatie:
al draagt jouw bloem geen honingmerk
ik zend mijn stuifmeel door het zwerm
opdat ik in jouw wasrijk lover
een taxonomisch vraagstuk tover,
en als de wind ons zacht laat ruisen
bezingen wij het soortrijk kruisen.*

Peter ter Coope

De dikste boom staat in de 'gemeente' Statia

Nederland krijgt er drie exotische gemeenten bij. In oktober is een historisch akkoord gesloten met de drie eilanden Bonaire, Saba en Sint

Eustatius (Statia). De eilanden krijgen in ons staatsbestel een positie die vergelijkbaar is met gemeenten in Nederland.

Een en ander heeft ook gevolgen voor ons Landelijk Register van Monumentale Bomen. Waarschijnlijk staat de dikste boom niet meer in de gemeente Ubbergen, maar in natuurpark de Quill in een gedoofde vulkaan op Statia.

Sint Eustatius behoort met Saba en Sint Maarten tot de Bovenwindse eilanden.
Bron: www.wikipedia.org

foto: Claudia Pradella

De heilige koe

Auto's en bomen, voor veel mensen gaat dit moeilijk samen. Kunnen die bomen niet weg? Mijn auto wordt er vies van! De poep van bladluizen in linden is de bekendste veroorzaker van deze klachten. Maar zo nu en dan komen er uit geheel onverwachte hoek weer nieuwe boosdoeners opduiken. Zo hoorde ik recent van bewoners die de bomen uit de straat weg wilden hebben, omdat er stuifmeel en elzenpropjes op hun auto vielen. Nu is het soortelijk gewicht van een elzenpropje niet zodanig, dat dit vruchtje schade aan de auto aanbrengt. En het is dan ook raadselachtig hoe je hier last van kunt hebben als autobezitter. Maar ja, de heilige koe.

De Dierckx-lezing in oktober had als onderwerp 'Met luchtvervuiling de boom in'. Fred Tonneijck van Plant Research International nam ons mee naar de wereld van fijn stof, CO₂,

ozon en stikstof. Eén van de dingen die hij vertelde, en wat ik mij nog niet eerder had gerealiseerd, is het belang van schaduw voor geparkeerde auto's. Iedereen weet natuurlijk hoe warm een auto in de zomer wordt als ie uren in de zon heeft gestaan. Wij stappen in de auto, draaien het raampje open of zetten de airconditioning aan en na een paar minuten is het weer draaglijk. Maar al die uren, dat de auto in de zon staat, verdampt de benzine in de tank en komt er een groot scala aan vluchtige organische stoffen vrij. Hoe hoger de temperatuur, hoe groter de verdamping. Juist op warme dagen leidt dit tot de vorming van veel ozon. Ozon veroorzaakt veel schade aan de volksgezondheid. Kortom, uw auto in de schaduw van een boom parkeren is goed voor het milieu en onze gezondheid.

En dan hebben we het alleen nog maar over een stilstaande auto. Gaat

de auto rijden dan zijn er twee bomen nodig om de uitstoot van fijnstof op te vangen en een veelvoud hiervan, ongeveer 200 bomen, om op jaarbasis CO₂ neutraal te rijden.

Vreemd toch, dat mensen vaak klagen over bomen als het hun auto betreft. Deze schoonmakers van onze lucht verdienen beter. De auto minder laten glimmen of een keertje extra wassen is een betere oplossing dan aandringen op het kappen van bomen vanwege stuifmeel en elzenpropjes. Maar ja, de heilige koe.

Helène van der Poel,
directeur

foto: Anne Alders

PUZZEL

De Koningin en De Es

Op de grote bomententoonstelling in het Rijksmuseum stond de Koningin, beschermvrouwe van de Bomenstichting, stil bij een schilderij van Ruysdael met een majestueuze boom erop. Tot haar verbazing viel er een papertje vanachter het kunstwerk op de grond met de boodschap:

Dat ON zou waarschijnlijk (van) Oranje Nassau betekenen, en hier kreeg de Koningin dus van een onbekende het advies om van de prachtig geschilderde es te houden. Geen probleem, maar wat die getallen daarachter betekenden?

Kunt u, puzzelaar, onze beschermvrouwe helpen? Welke boodschap is, behalve het advies aan de Koningin om van het schilderij te houden, in deze tekst en getallenreeks gecodeerd? Zend uw oplossing voor 15 januari 2007 per post of e-mail aan de Bomenstichting en u maakt kans op een van de drie te verloten prijzen. Oplossing in het lentenummer.

ON BEMIN UW ES - 2 15 13 5 14 14 9 5 21 23 19

Noot: deze opgave is totstandgekomen vrij naar het boek 'De Da Vinci Code' van Dan Brown.

colofon

31e jaargang, nummer 4, winter 2006
ISSN 0166-784 X
Verschijnt 4 x per jaar, oplage: 4500 stuks

Redactie: Marjan van Elsland, Douwe van der Heij, Maartje Nelemans, Erik Platje, Aart de Veer, Roelie de Weerd

Eindredactie: Florentine van Eeghen

Vaste medewerkers: Roelof Jan Koops, San van der Molen (kort nieuws)

Hoofdreductie, vormgeving en advertenties:

Frank Moens (fmoens@bomenstichting.nl)

Basisvormgeving: Westbroek en Ter Haar

Redactieadres: Bomenstichting,

Oudegracht 201 bis, 3511 NG Utrecht

Tel: (030) 230 35 10 (van 9.00-13.00 uur),

Fax: (030) 231 03 31

www.bomenstichting.nl

Postbank: 2108755

Druk: vandenbergh drukwerken - Maarn

Gedrukt op Reviva Print 100 grams.

Overname van artikelen en berichten na overleg met de redactie.

De Bomenstichting zet zich sinds 1970 in voor het behoud van bomen in de stad en op het platteland.

Donateur wordt u voor minimaal € 20,- p.j.

Beschermvrouwe:

Hare Majesteit de Koningin

Rijp & Groen

Beestjes

In een damesblad las ik een tijd geleden het ingezonden verhaal van een mevrouw die een beestje vond. Het verhaal bleef me bij en ging ongeveer als volgt. 'Mevrouw zag een klein rood beestje dat over de eettafel kroop in de richting van haar kind in de kinderstoel. Ze sloeg het beestje verschrikt dood, want stel je voor.... In de dagen daarna zag ze er steeds meer en ook overal. Ze sloeg, stofzuigde, poetste, maar ze bleven komen. Een horrorscenario, ze werd echt bang. De afdeling plaagbestrijding van haar gemeente werd erbij gehaald en ontdekte de

foto: Frank Moens

bron: een stapel openhaardhout. Ze adviseerden haar, het hout weg te doen, maar mevrouw bedacht een betere oplossing. Die avond stookte ze de open haard. Het werd een vreugdevuur, waar de hele houtvoorraad in verdween. Ze was blij en opgelucht; de beestjes kwamen niet meer terug; haar kind en zij waren weer veilig. Waarom heb ik dit verhaaltje zo lang onthouden? Vanwege de angst, de onwetendheid, de haat en de onbewuste wreedheid, die eruit spreekt.

De rijdende rechter

Beroepshalve kijk ik af en toe naar de rijdende rechter op TV. Mr Frank Visser is geen familie van 'onze' bomenjurist mr Bas Visser, maar ze weten zachtjesaan waarschijnlijk even veel van onverkwikkelijke burenruzies. De aflevering

die ik zag ging over een berk. De eigenaar wilde er niet vanaf, de rest van de buurt wel. Dus werd er geklaagd, gepest, illegaal gesnoeid en tenslotte zaagde een 'onbekende' zelfs een diepe voor in de stam. De boom werd er wel door verminkt, maar bleef vrolijk doorleven, intussen strooiend met blaadjes, takjes, zaadjes en stuifmeel. De naaste buurvrouw klaagde op TV: "ik kan met mooi weer nooit op het terras koffie drinken, want er vallen aldoor zaadjes in de koffie." Ze keek daarbij vol haat naar de eigenaar van de boom, die het geschil echter won. Buurvrouw kondigde daarop aan, dan maar te gaan verhuizen, want de situatie was echt onhoudbaar. Waarom blijft dit verhaal me bij? Vanwege de angst, de onwetendheid, de haat en de onbewuste wreedheid, die eruit spreekt.

Ruis op de lijn

Ik kreeg een krantenknipsel uit het Dagblad van het Noorden toegestuurd. Een artikeltje met als titel: 'Stadjes gek van ruisende populieren', over de overlast, die sommige inwoners van de stad Groningen ondervinden van hoge populieren langs het riviertje de Hunze. Belangrijkste klacht: ze ruisen zo! En verder nemen ze veel zon weg en komt er in de herfst 'een enorme partij vallend gebladerte af. Kaalslag hoeft niet, maar groot onderhoud zou welkom zijn'. De bekende Groningse bioloog Jan Doevendans, waar ik een

foto: Bomenstichting

groot fan van ben vanwege zijn standpunten over zogenaamde plaagdieren, relateert in het artikel: "Dat ruisen van de bladeren hoort er toch echt bij." Zou het helpen? En is het niet treurig dat het ruisen van bladeren als overlast wordt ervaren? De zee ruist ook....

Notenboom

foto: Anne Alders

Na al deze narigheid nog een vrolijk verhaaltje. Mijn burens (niet die van het herfstnummer!) hebben een walnoot in hun tuin, vlak voor de openslaande deuren, boven het terras. Jaren geleden kwamen daar een keer meer dan 800 noten vanaf. Dit jaar was de hele natuur weer zo vrijgevig, dus ook de notenboom. Ze telden 800 noten, 900, 1000, Het werd een spel: iedere dag zoeken en tellen. Ook eekhoorns, gaaien en eksters namen hun deel van de buit mee. Iedereen weet dat de buitenschillen van de walnoten smerige vlekken geven, dus veegde mijn buurvriendin af en toe het terras, om inlopen te voorkomen. Ook had de boom last van een bladvlekkenziekte, waardoor verdorde bladeren al vroeg in het seizoen afvielen. Klachten? Geen klachten. Wel plezier. Plezier van de noten, de eekhoorns, gaaien en eksters. Veel foto's maken. En blijven rapen: meer dan 1500 noten!

Marjan van Elsland